

5DE ZITTING. — 23 OCTOBER 1843.

Toelating van den heer Tromp.

5DE ZITTING

ZITTING VAN MAANDAG 23 OCTOBER

(GEOPEND OM 11 UUR)

Ingekomen: 1°. Bockwerk; 2°. Stukken, behorende bij den geloofsbrief van den heer Tromp, verkozen lid der Kamer; toelating van dien heer. — Verkiezing van twee leden der Huishoudelijke Commissie. — Comité-generaal ter behandeling van het ontwerp-adres van antwoord op de Troonrede.

Voorzitter: de heer **Luyben**.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, bij den aanvang der vergadering 36 leden, te weten de heeren: Verwey Mejan, Luzac, van Heeckeren, van Akerlaken, Druyvestein, Cost Jordens, de Backer, Menso, Repelaer, van Goltstein, Nederburgh, van Rappard, de Jong, Hooft, de Monchy, Duymaer van Twist, Faber van Riemsdijk, Tresling, Telting, van Nagell, Gevers van Endegeest, van Panhuys, Anemaet, Hinlopen, den Tex, Bruce, van Dam van Isselt, Schooneveld, Brouwer, Uytwerf Sterling, van Harencarspel, Enschedé, Nedermeijer van Rosenthal, van Bleiswijk en Corneli, terwijl de presentielijst later nog geteekend werd door de heeren Tromp, van Rijkevorsel, Snouck Hurgronje en de Man en nog later door de heeren Warin en Boreel van Hogelanden.

De Minister van Justitie woont de Vergadering bij.

De notulen van de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede,

dat zijn ingekomen:

1°. een boekwerk, getiteld: „Considérations sur la reclusion individuelle des détenus par W. H. Suringar, précédées d'une préface et suivies du résumé de la question pénitentiaire par L. M. Moreau-Christophe”.

Dit werk zal geplaatst worden in de boekery der Kamer.

2°. Van het in de provincie Friesland herkozen lid der Kamer, den heer Tromp, de bescheiden, die aan zijn geloofsbrief ontbraken.

Deze bescheiden worden in handen gesteld van de Commissie, belast geweest met het onderzoek van de geloofsbrieven der gekozen leden uit de provincie Friesland, bestaande uit de heeren Mutsaers, van Rappard, Boreel van Hogelanden, van Rijkevorsel en Hinlopen, in welke commissie evenwel, ter vervanging van de afwezige heeren: Mutsaers, Boreel van Hogelanden en van Rijkevorsel, door den **Voorzitter** benoemd worden de heeren Anemaet, Brouwer en Schooneveld.

De Vergadering wordt voor eenige oogenblikken geschorst.

Na de heropening van de Vergadering brengt de Commissie, bij monde van den heer **van Rappard**, verslag uit. Daaruit blijkt dat de vroeger ontbrekende en thans door den heer Tromp overgelegde stukken het bewijs opleveren, dat die heer alle vereischten tot het lidmaatschap der Tweede Kamer bezit, waarom de Commissie dan ook tot zijne toelating adviseert.

De Vergadering vereenigt zich met de voorgestelde conclusie.

De heer **mr. T. S. Tromp**, door den Griffier binnengeleid, neemt zitting.De heer **Tromp** zal behooren tot de tweede Afdeeling.

De Vergadering gaat over tot de verkiezing van twee leden, door wie, ingevolge art. 14 van het Reglement van Orde, met den Voorzitter het oppertoezicht over al wat het huishoudelijke bij de Kamer aangaat, zal uitgeoefend worden.

De **Voorzitter** wijst tot stemopnemers aan de heeren Repelaer, Scheers van Harencarspel, van Bleiswijk en Telting.

De heer **van Dam van Isselt** stelt voor om de leden, die verleden jaar de Commissie voor de huishoudelijke zaken hebben uitgemaakt — de heeren Verwey Mejan en Luzac, — zonder stemming, in hunne betrekking, die zij zoo loffelijk vervuld hebben, te bestendigen.

De **Voorzitter** meent, dat het in den aard der zaak ligt om deze Commissie jaarlijks te vernieuwen. Bovendien doet hij opmerken, dat de heeren Verwey Mejan en Luzac, die in dit jaar moesten aftreden, gedurende een korten tijd opgehouden hebben leden der Kamer te zijn.

De heer **van Dam van Isselt** verklaart, dat zijne bedoeling enkel was om de gewezen leden der huishoudelijke commissie bij acclamatie te doen herbenoemen. Nu zijn voorstel niet ondersteund wordt, trekt hij het in: de kortste weg is thans, terstond tot de stemming over te gaan.

Bij de stemmingen over het eerste en over het tweede lid der Commissie van oppertoezicht over de huishoudelijke zaken der Kamer, aan welke beide stemmingen 40 leden deelnemen, bekomen: 1°. de heeren Verwey Mejan 22, Gevers van Endegeest 15 en Luzac 2 stemmen en de heer Repelaer 1 stem, en 2°. de heeren Luzac 29, Gevers van Endegeest 6 en Repelaer 5 stemmen.

De heeren **Verwey Mejan** en **Luzac** zijn alzoo opnieuw tot leden van de Commissie voor de huishoudelijke zaken gekozen.

Aan de orde is de behandeling van HET ONTWERP-ADRES VAN ANTWOORD OP DE TROONREDE.

Dit ontwerp is, overeenkomstig de bepaling van art. 93 van het Reglement van Orde, bij den aanvang dezer vergadering gedrukt aan de leden rondgedeeld.

De heer **van Rappard** verlangt gebruik te maken van het regt, bij art. 109 der Grondwet aan de leden verleend, en stelt, ook namens de heeren van Akerlaken, Uytwerf Sterling, de Jong en de Backer voor, dat de Kamer in Comité-generaal overga.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de openbare vergadering veranderd in eene vergadering met gesloten deuren (1).

(1) Het ontwerp-adres van antwoord op de openings-rede, alleen voor de leden gedrukt, luidde, zooals het in het Comité-generaal in beraadslaging kwam, aldus:

„SIRE!

§ 1. Met belangstelling hebben de Vertegenwoordigers van het Nederlandsche Volk van Uwe Majesteit vernomen, dat de vriendschappelijke betrekkingen van Nederland met de andere Mogendheden geene verandering hebben ondergaan. Zij hopen, dat de pogingen, welke voortdurend door Uwe Majesteit zullen worden aangewend, om die gevoelens van vriendschap en welwillendheid aan te kweeken en tot heil des vaderlands dienstbaar te doen zijn, met den gewenschten uitslag zullen bekroond worden.

§ 2. Na de moeilijkheden, waardoor het werk der gemengde Nederlandsche en Belgische commissien schijnt belemmerd en vertraagd te zijn geworden, verheugen wij ons met Uwe Majesteit, dat derzelver taak voleindigd en de regeling der aangelegenheden tusschen beide Staten diensgevolge thans voltooid is.

§ 3. Wij zullen gaarne medewerken tot vaststelling der uitgaven, die vereischt worden om de Nederlandsche zeemacht, in verband met de behoeften en het belang van onzen handel en van onze kolonien, bij die van andere natien niet achterlijk te doen zijn. Wij hopen, dat het gemeen overleg tusschen Uwe Majesteit en de Staten-Generaal aan de Regering de gelegenheid zal geven, om, bij doelmatige besparingen, hare ijverige pogingen tot verbetering van de actieve zeemagt te blijven aanwenden.

§ 4. De Nederlandsche landmagt zal, ook na de inkrimpingen, welke door den drang der omstandigheden geboden zijn, bij eene gewijzigde inrigting en door voortdurende aankweeking van den goeden geest onder het krijgsvolk, zoo wij hopen, in staat zijn om aan hare gewigtige roeping te beantwoorden. Ook in het aangekondigde voornemen, om de verdedigings-middelen van het Rijk, naar gelang der beschikbare gelden, in eenen beteren staat te brengen, erkennen wij een blijk van Uwer Majesteits bezorgdheid voor de veiligheid van den Staat. Wij hebben met genoegen vernomen, dat de voorbereiding van eene wet omtrent de schutterijen reeds aanmerkelijk gevorderd is, en mogen vertrouwen, dat ook de herziening van de wet op de nationale militie niet uit het oog zal worden verloren.

5DE ZITTING. — 23 OCTOBER 1843.

Beraadslaging over het adres van antwoord op de Troonrede.

COMITÉ-GENERAAL.

Uit aantekeningen van een lid der Tweede Kamer (**Luzac**) blijkt het volgende:

De paragrafen 1 tot en met 4 werden zonder beraadslaging eenparig aangenomen.

Over paragraaf 5 ontstond eene korte beraadslaging, waaraan deelnamen de heeren **van Rijkevorsel**, **Bruce** en **Den Tex**; de paragraaf werd met algemeene stemmen goedgekeurd.

Op paragraaf 6 werd eene wijziging voorgesteld door den heer **van Goltstein**, luidende: „Wij hopen dat het binnenlandsch bestuur, in overstemming met de voorschriften der Grondwet ingerigt, in staat moge wezen op eene eenvoudige en weinige kostbare wijze ter bevordering van het algemeen belang werkzaam te zijn. Daarin is”. En verder zooals het in de paragraaf luidt: Deze wijziging werd afgewezen met 26 tegen 16 stemmen. Voor stemden de heeren van Dam van Isselt, van Nagell, de Jong, van Rijkevorsel, Verwey Mejan, Luzac, Anemaet, Warin, Hooft, Uytwerf Sterling, Tromp, van Heeckeren, van Goltstein, Telting, Duymaer van Twist en Corneli.

Op paragraaf 7 stelde de heer **Brouwer** eene wijziging voor, die, na eene korte woordenwisseling, aangenomen werd met algemeene stemmen. Deze wijziging strekte om, in plaats van de woorden: „om in een volgend jaar deswege bevredigende” te lezen: „om, even als thans ten aanzien van den landbouw, in een volgend jaar ook deswege, bevredigende”.

Op paragraaf 8 werd door den heer **van Goltstein** eene wijziging voorgedragen, die, na eene korte woordenwisseling, aan de Commissie van redactie werd verzonden. Door die Commissie werd de slotzin der paragraaf nader geredigeerd als volgt: „Het openbaar onderwijs staat in een te nauw verband met het volks-geluk, om niet een aanhoudend voorwerp van de zorgen der Regering uit te maken”. De paragraaf werd daarop eenparig goedgekeurd.

§ 5. Wij betreuren, dat de lage prijzen der koloniale voortbrengselen, welke op den geldelijken toestand van het moederland zoo nadeelig hebben gewerkt, mede niet buiten invloed zijn gebleven op de welvaart onzer Overzeesche bezittingen. Indien het aldaar reeds geschokte crediet-stelsel op nieuw mogt hebben geleden, achten wij het wenschelijk, dat de Regering er in slagen moge, om door gepaste maatregelen daaraan te gemoet te komen.

§ 6. Wij verheugen ons, van Uwe Majesteit de verzekering te ontvangen, dat het binnenlandsche bestuur regelmatig en met orde blijft werken. Daarin is een waarborg gelegen, dat de ingezetenen, onder de behoorlijke uitvoering der wetten en bij eene goede en deugdelijke inrigting van het politiewezen, eene gewenschte rust en veiligheid op den geliefden vaderlandschen bodem zullen blijven genieten.

§ 7. Hartelijk wenschen wij, dat de verachtering, welke reeds sedert eenen geruimen tijd in den bloei van sommige takken van handel en nijverheid is ondervonden, thans haar keerpunt bereikt zal hebben, en dat alzoo Uwer Majesteit voorbehouden mogen zijn, om in een volgend jaar deswege bevredigende en voor Hoogstdezelfs gevoel meer streelende berichten aan de Vertegenwoordiging te kunnen mededeelen. Met dien bloei staat mede in nauw verband het invoeren van een deugdelijk en vrijgevig stelsel van regten nopens den in-, uit- en doorvoer; en wij mogen ons derhalve vleijen, dat dit aangelegen onderwerp niet langer verschoven zal worden, dan in het belang van de zaak zelve en tot het verkrijgen van de vereischte inlichtingen dienaangaande, volstrektelijk noodig zal worden bevonden. Wij mogen vertrouwen, dat bij die gelegenheid dan ook tevens aan den zoo vaak geuiten wensch zal worden voldaan, om, met betrekking tot de heffing der in- en uitgaande regten, te voorzien in de belangen onzer West-Indische bezittingen, welke belangen in het algemeen op nieuw met nadruk aan Uwer Majesteits zorgen worden aanbevolen.

§ 8. In al wat het onderwijs, de kunsten en wetenschappen betreft steeds een levendig belang stellende, hebben wij met blijdschap vernomen, dat daaroemtrent het gunstigst getuigenis kan worden afgelegd.

§ 9. De voorspoedige voortzetting der werken tot droogmaking van het Haarlemmermeer doet ons reeds het oog slaan op het tijdstip der voltooiing van eenen arbeid, die Nederland gewis tot eere zal strekken, en waarvan in de gevolgen duurzame voordeelen, van onderscheiden aard, verwacht mogen worden.

§ 10. Wij koesteren den wensch, dat de nieuwe wettelijke bepalingen op het armwezen, welke een punt van naauwgezette overweging bij de Regering uitmaken, zullen kunnen leiden, om een beter en voor den Nederlandschen landraad meer geëigend stelsel van armenbedeling tot stand te brengen.

§ 11. Wij vertrouwen, dat de voorbereiding der wets-ontwerpen omtrent de uitoefening van het stemrecht in de steden en ten platten lande en de bevoegdheid om deel te nemen aan de provinciale en plaatselijke besturen, thans genoegzaam gevorderd zal wezen, om te mogen verwachten, dat eerlang de regeling van die gewichtige aangelegenheden aan onze beraadslagingen zal

Bij paragraaf 9 stelde de heer **Luzac** eene wijziging voor. Hij wilde het laatste gedeelte minder positief doen luiden en de paragraaf aldus gelezen hebben: „De ijverige en voorspoedige voortzetting der werken tot droogmaking van het Haarlemmermeer doet ons reeds het oog slaan op het tijdstip der voltooiing eener onderneming, welke Nederland tot eere zal strekken, en, zooals wij hopen, hetzelfde eenmaal schadeloos zal stellen voor de gewichtige opofferingen welke zij vordert”. Deze wijziging werd verworpen met 32 tegen 9 stemmen. Voor stemden de heeren Verwey Mejan, Luzac, Anemaet, Uytwerf Sterling, van Heeckeren, van Dam van Isselt, van Panhuys, Telting en van Goltstein.

Eene tweede wijziging van den heer **Warin** werd verworpen met 36 tegen 5 stemmen, die van de heeren Faber van Riemsdijk, van Dam van Isselt, Uytwerf Sterling, Warin en Verwey Mejan.

De paragrafen 10 tot en met 14 werden zonder beraadslaging eenparig goedgekeurd.

Op paragraaf 15 stelde de heer **van Goltstein** eene wijziging voor, die hij echter, na eene woordenwisseling met de heeren **van Dam van Isselt** en **van Rappard**, weder introk. De paragraaf werd daarop met algemeene stemmen aangenomen.

Bij paragraaf 16 stelde de heer **van Rappard** een geheel andere redactie voor. De heeren **van Dam van Isselt** en **van Goltstein** deden nu ook hunne wijziging (reeds bij de vorige paragraaf besproken) gelden, welke wijziging van een geheel tegenovergesteld geest uitging. Na eene lange beraadslaging werden beide wijzigingen naar de Commissie van redactie verzonden en de Vergadering geschorst tot des avonds.

De Commissie stelde in de avondzitting de volgende uit de amendementen getrokken redactie van paragraaf 16 voor:

„Het zal der Regering, bij de opvolging van vaste en milde beginselen, bij overeenstemming van bedoelingen en inzichten in

worden onderworpen. Wij wenschen dit mede omtrent de toegezegde bepalingen nopens de uitoefening der onderscheidene takken van geneeskunde.

§ 12. Aan de geheele voltooiing van het tarief van geregtskosten in burgerlijke zaken, zoo mede aan het daarstellen van wijzigingen in het eerste boek van het Wetboek van Strafrecht, zullen wij gaarne onze zorgen wijden, ten einde eerlang de geheele Nederlandsche straf-wetgeving worde tot stand gebracht.

§ 13. Met de vaststelling van de nog niet aangenomen hoofdstukken der tweejarige staatsbegroting, waaromtrent wij de ontwerpen weldra te gemoet zien, zal weder voor het aanstaande tweejarig tijdvak de geregelde gang van zaken verzekerd en daardoor het crediet van den Staat bevestigd worden. Dit doel zal echter niet kunnen bereikt worden, zonder dat tevens de middelen worden aangewezen, om het verbroken finantieel evenwigt te herstellen en om met stipte naauwgezetheid onze verbintenissen en verplichtingen na te komen. Wij zijn daarom bereid, om met Uwe Majesteit mede te werken, om de buitengewone offers, die gevorderd mogten worden, naar doeltreffende beginselen te verdeelen. Wij zullen daartoe met te meer gerustheid kunnen besluiten, omdat wij moeten vertrouwen, dat op den zoo gewenschten weg van vereenvoudiging en bezuiniging aanhoudend zal worden voortgegaan, en alzoo geene pogingen zullen worden nagelaten, om die lasten te verminderen.

§ 14. Uwer Majesteits bereidwilligheid, om met den Prins van Oranje te deelen in alle buitengewone lasten, welke op Hoogstdezelfs onderdanen mogten gelegd worden, zal voorzeker tot een bemoedigend voorbeeld strekken en, als een treffend blijk van liefde voor het Nederlandsche Volk, door hetzelfde op hoogen prijs worden gesteld.

§ 15. Overtuigd dat orde, eenvoudigheid en openbaarheid noodzakelijke vereischten zijn om tot meer gunstige finantieel omstandigheden te kunnen geraken, hebben wij met bijzonder genoegen van Uwe Majesteit de verzekering bekomen, dat Hoogstdezelve zijne ernstige zorgen blijft toewijden aan de geheele regeling van 's Rijks geldmiddelen. In verband met die verzekeringen, mogen wij dan ook eerlang van Uwe Majesteit te gemoet zien de toegezegde voorstellen tot vereening en opruiming, zoo veel mogelijk, van de bijzondere rijks-fondsen, en tot regeling van den achterstand en daarmede in betrekking staande onderwerpen.

§ 16. Het zal der Regering, mits naar vaste beginselen en eenstemmig in bedoelingen en inzichten te werk gaande, nimmer ontbreken aan de vereischte medewerking van de zijde der Vertegenwoordiging, om hare welberaden pogingen, ter bevordering van het welzijn des vaderlands, tot stand te zien komen. Onder stipte naleving onzer bestaande grondwettelijke instellingen, in afwachting van het geschikte tijdstip tot derzelver herziening en verbetering, en steunende op Uwer Majesteits ernstige begeerte, om het geluk van een getrouw volk met alle krachten te bevorderen, mogen wij, onder eerbiedig opzien tot den Allerhoogsten en met bedachtzame aanwending van de nog altijd belangrijke hulpbronnen, welke Nederland bezit, eene meer gunstige toekomst met vrouwen verbeiden.”

De Commissie van Redactie bestond uit de heeren van Akerlaken, Bruce, Gevers van Endegeest, Schooneveld en Nedermeijer van Rosenthal.

Beraadslaging over het adres van antwoord op de Troonrede.

„alle takken van bestuur, nimmer ontbreken aan krachtadige „ondersteuning van de zijde der Vertegenwoordigers, om hare „welberaden pogingen tot bevordering van het welzijn des Va- „derlands tot stand te zien komen. Onder stipte naleving onzer „bestaande grondwettelijke instellingen, verwachten wij met ver- „trouwen, dat de Regering het geschikte tijdstip tot derzelver her- „ziening en verbetering niet zal laten voorbijgaan. Steunende op „Uwer Majesteits ernstige begeerte, om het geluk van een getrouw „Volk met alle krachten te bevorderen, mogen wij, onder eer- „biedig opzien tot den Allerhoogsten en met bedachtzame aan- „wending van de nog altijd belangrijke hulpbronnen, welke Ne- „derland bezit, eene meer gunstige toekomst met vertrouwen „verbeiden.”

Aldus werd de paragraaf aangenomen met 22 tegen 17 stemmen. Tegen stemden de heeren: van Rappard, Scheers van Harencarspel, van Nagell, van Bleiswijk, Hooft, Uytwerf Sterling, den Tex, van Rijkevorsel, (1) Verwey Mejan, Repelaer, de Monchy, Faber van Riemsdijk, Hinlôpen, Snouck Hurgronje, Menso, Tromp en Cost Jordens.

Het geheele adres werd aangenomen met 27 tegen 12 stemmen. Tegen stemden de heeren: van Rappard, Scheers van Harencarspel, van Nagell, van Rijkevorsel, Repelaer, Faber van Riemsdijk, Uytwerf Sterling, Hooft, Snouck Hurgronje, Hinlôpen, Menso en Cost Jordens.

Uit de *Notulen* van het Comité-Generaal gehouden, wordt aan dit verslag nog het volgende toegevoegd.

Bij den aanvang stelde de heer **van Goltstein** voor, om de beraadslaging over het ontwerp-adres van antwoord in eene openbare vergadering te doen plaats hebben. Hij grondde dit voorstel, behalve op den algemeenen regel van art. 109 der Grondwet, op het besluit, door de Kamer genomen tot wijziging van de artikelen 91 en 93 van haar Reglement van Orde, op het precedent van de behandeling van het adres van antwoord op de Koninklijke Boodschap van 15 September 1843 en eindelijk op het recht van de minderheid om ook hare meening aan de kennisneming en beoordeeling der natie onderworpen te zien.

De heer **van Rappard** ontvouwde de redenen, die hem hadden bewogen om de beraadslaging in Comité te verlangen: de constante gewoonte gedurende zeven en twintig jaren, de strekking van art. 93 van het Reglement van Orde, waarbij het aanvankelijk stellig voorgeschreven was, terwijl de sedert vastgestelde wijziging niet had tekortgedaan aan de oorspronkelijke bedoeling, en eindelijk in het bijzonder de omstandigheid dat het adres niet door de Tweede Kamer alleen, maar door haar gezamenlijk met de Eerste Kamer aangeboden werd.

De heeren **van Dam van Isselt**, **Schooneveld** en **Luzac** vereenigen zich met het voorstel van den heer van Goltstein. De heer **van Dam van Isselt** beschouwde het ontwerp-adres als hoogst onschadelijk, en de vraag, die zich thans voordeed, als eene bloote quaestie van vorm. Hij meende intusschen voor de openbare behandeling te moeten stemmen omdat sommige leden, uitgaande van een grondwettig standpunt, daarop prijs stelden.

De heer **Schooneveld** herinnerde hoe het voorstel, indertijd door hem gedaan tot wijziging van de artt. 91 en 93 van het Reglement van Orde, gestrekt had om eene grondwettelijke feil te herstellen, maar overigens het punt, thans in behandeling, in geen opzicht gepraejudiceerd had. Hij meende echter dat en de geheele natie en in het bijzonder de leden der Eerste Kamer er belang bij hadden om kennis te kunnen nemen van de motieven, waarop de uitdrukkingen, in het adres gebezigd, gegrond waren.

Ook de heer **Luzac** achtte de openbare behandeling, met opzicht tot de leden der Eerste Kamer, plichtmatig en meende dat het beroep op de gewoonte in deze niets afdeed, omdat, bij het vasthouden aan den ouden slender, nooit eenige vooruitgang mogelijk zou zijn, terwijl het toch meer en meer wenschelijk werd, op het voetspoor van andere volken de ware constitutioneele begrippen veld te doen winnen.

De heer **den Tex** oordeelde dat van het zeven-en-twintigjarige gebruik niet behoorde afgeweken te worden, anders dan om zeer

overwegende redenen, die hier niet bestonden. Hij meende integendeel dat de eerbied, aan het Koninklijk gezag verschuldigd, een afdoende reden was voor de behandeling van het adres in Comité.

De heer **van Goltstein** verdedigde nader zijn voorstel.

Het werd, in stemming gebracht, verworpen met 27 tegen 14 stemmen.

Voor stemden de heeren Corneli, Tromp, van Rijkevorsel, de Man, Warin, Verwey Mejan, Luzac, van Goltstein, Duymaer van Twist, van Panhuys, Anemaet, van Dam van Isselt, Schooneveld en Nedermeijer van Rosenthal.

Alsnu ving de beraadslaging over het ontwerp-adres van antwoord aan.

Tegen het tweede lid van paragraaf 5 opperde de heer **van Rijkevorsel** de bedenking, dat daarbij te uitsluitend gedoeld werd op een speciaal bezwaar, hetwelk wel geenzins in de eerste plaats voorziening vorderde. Hij stelde daarom een amendement voor, strekkende om in algemeene bewoordingen den wensch uit te drukken, dat niets zou worden nagelaten, waardoor de belangen der Koloniën bevorderd konden worden. Tevens ontwikkelde de spreker zijne gedachten over de vermoedelijke oorzaken van het geschokt credietstelsel en de middelen tot verbetering.

De heer **Bruce** verdedigde de voorgestelde redactie, terwijl hij deed opmerken dat de zinsnede het gevolg was van eene uitdrukking in de openingsrede van het vorige jaar, waarop destijds in gelijken zin geantwoord werd als thans was voorgedragen.

De heer **van Rijkevorsel** verklaarde ten slotte niet te blijven staan op zijn amendement.

Bij paragraaf 6 zeide de heer **van Goltstein**, tot toelichting van zijn amendement, dat naar zijne meening in die paragraaf de erkenning lag opgesloten, dat de Staten-Generaal niet twijfelden aan de regelmatigte en ordelijke werking van het binnenlandsch Bestuur. Bij hem intusschen bestond die twijfel wel, omdat het algemeen Bestuur, ondanks het besluit omtrent het niet medestemmen der Gouverneurs bij verkiezingen van leden voor de Tweede Kamer, nog steeds door die Gouverneurs te grooten invloed uitoefende op de beslissingen der Provinciale besturen.

De heeren **Schooneveld**, **Bruce** en **Nedermeijer van Rosenthal** verdedigden de redactie van het adres. Bij het verschil van gevoelen omtrent de werking van het binnenlandsch Bestuur, meende de Commissie van redactie zich te moeten bepalen bij het overnemen van de verzekering, in de openingsrede gegeven, zonder de juistheid er van toettestemmen. Ook zou eene afkeuring of rechtstreeksche gispings van het binnenlandsch Bestuur weinig strooken met het nog zoo onlangs goedkeuren van de begroting van het Departement, terwijl men eindelijk uitgang van het beginsel, dat krachtig handelen beter is dan krachtig spreken, en het laatste dus liever moest worden nagelaten, zoolang voor het eerste geen zekerheid bestond.

De heer **van Dam van Isselt** oordeelde, dat, zoo de verzekering betreffende de goede werking van het binnenlandsch Bestuur voor erroneus gehouden werd, het eene persiflage was ze in het antwoord over te nemen. Overigens zou de Kamer door aanneming van de voorgestelde redactie van het adres, inderdaad homologeeren het besluit tot goedkeuring van de begroting, waartoe vele leden hadden medegewerkt uit geheel andere motieven dan omdat zij de werking van het binnenlandsch Bestuur goedgevonden. Spreker verklaarde zich dan ook te vereenigen met het amendement van den heer van Goltstein.

Inmiddels ontstond er een debat over de te volgen orde van behandeling. De heer **van Rappard** meende, dat het amendement in elk geval eerst door de Commissie van redactie behoorde onderzocht te worden.

De heer **Warin** was aanvankelijk van gevoelen, dat in de eerste plaats over de redactie van het ontwerp-adres moest worden gestemd. Ook de heeren **Nedermeijer van Rosenthal**, **van Dam van Isselt** en **Gevers van Endegeest** uitten hun gevoelen.

De heer **Bruce** verklaarde nu, uit naam van de Commissie van redactie, dat deze zich niet vereenigen kon met het amendement van den heer van Goltstein.

(1) De *Notulen* vermelden den heer *Brouwer* en niet den heer *van Rijkevorsel* als tegenstemmer.

De heeren **Bruce** en **Gevers van Endegeest** meenden thans dat, na deze verklaring, de prioriteit toekwam aan het voorstel der Commissie; terwijl de heeren **van Dam van Isselt** en **van Rappard** oordeelden dat de prioriteit toekwam aan het amendement. Vele andere leden ondersteunden dit laatste gevoelen, zoodat het amendement het eerst aan de stemming onderworpen werd.

Na de verwerping van het amendement en nadat er nog eene korte woordenwisseling had plaats gevonden tusschen de heeren **van Dam van Isselt** en **van Rappard**, werd paragraaf 6 aangenomen.

De heer **Brouwer** merkte op paragraaf 7 aan, dat ten onrechte was gezegd over den landbouw. De heer **van Goltstein** verklaarde, waarom de Commissie gemeend had geen gewag van den landbouw te moeten maken; maar gaf tevens te kennen, dat de Commissie zich met het amendement van den heer Brouwer vereenigde.

Dat amendement werd aangenomen.

Bij paragraaf 8 lichtte de heer **van Goltstein** zijn amendement aldus toe: Hij meende dat de staat van het hooger onderwijs niet voldoende was en voorziening behoefde; dat in de wettelijke verordeningen betrekkelijk het lager onderwijs onlangs op eene grondwettige wijs veranderingen waren gebracht — veranderingen die daarenboven ondoelmatig waren en in strijd met den burgerlijk-maatschappelijken aard van het openbaar onderwijs, terwijl ten aanzien van de benoeming van schoolopzieners een ongrondwettig beginsel was gehuldigd. Hij stelde mitsdien voor, om de paragraaf aldus te doen luiden: „Het onderwijs moge voortdurend een voorwerp van de zorg der Regering uitmaken, ten einde het al meer en meer zich ontwikkelde en tot dien graad van volkomenheid worde gebragt, die rijke vruchten voor de algemeene welvaart kan voortteelen. Het lager onderwijs in het bijzonder staat in een te nauw verband met de verzekering van het volksgeluk, om uit het oog te worden verloren, en indien de inrigting, welke het dank weet aan de wet van vroegere dagen, wijzigingen vordert, ten einde tot meerdere volmaaktheid te worden gebragt, zullen wij ons gelukkig rekenen daartoe met Uwe Majesteit mede te werken.”

De heer **van Dam van Isselt** verklaarde zich te vereenigen met het gevoelen van den heer van Goltstein, voor zooveel het lager onderwijs en in het bijzonder het besluit van 2 Januari 1842 aanging. Hij keurde alzoo de algemeene strekking van het amendement goed.

Op voorstel van den heer **van Akerlaken** werd het amendement in handen der Commissie van redactie gesteld om het onmiddellijk te onderzoeken. De Vergadering werd intusschen voor eenige oogenblikken geschorst.

Na de heropening van de Vergadering deelde de heer **van Akerlaken** namens de Commissie van redactie mede, dat deze in den geest van het amendement eene gewijzigde lezing van paragraaf 8 voordroeg, strekkende om daaruit te doen vervallen het woord *onderwijs* en er aan toe te voegen een tweede lid, luidende: „Het hooger en lager onderwijs staat in een te nauw verband met het volksgeluk, om niet een aanhoudend voorwerp van de zorgen der Regering uit te maken. Indien de inrigting van hetzelfde verandering behoeft, zullen wij ons gelukkig rekenen daartoe met Uwe Majesteit mede te werken.”

De heer **van Goltstein** verklaarde zich met het voorstel van de Commissie te kunnen vereenigen. Op eene aanmerking van den heer **Verwey Mejan** werden, ten einde het middelbaar onderwijs niet uitgesloten zou zijn, de woorden *hooger en lager* veranderd in *openbaar*.

Paragraaf 8 werd, zooals het nu gewijzigd was, aangenomen. (1)

Bij paragraaf 9 wenschte de heer **Luzac** den slotzin minder positief te stellen, omdat het steeds twijfelachtig was of de voordeelen van de droogmaking van het Haarlemmermeer wel aan de

verwachting zouden beantwoorden. Tevens wenschte hij door eene bijvoeging in den aanhef recht te doen wedervaren aan de bemoeiingen der Commissie met het toezicht op de onderneming belast. Hij beriep zich, wat het eerste punt betrof, op de woorden, door den Voorzitter van gezegde Commissie, bij gelegenheid van het leggen van den eersten steen van den *Leeghwater*, gesproken. Hij droeg ten slotte zijn amendement voor.

De heer **Gevers van Endegeest** verdedigde de redactie van het ontwerp-adres. De Commissie meende, dat in het woord *voorspoedige* reeds het denkbeeld van *ijverig* opgesloten lag, dat er aan geen directe schadeloosstelling kon worden gedacht en dat de hoop daarop ook nooit bestaan had. Hij lichtte ten slotte de bedoeling toe van de door den heer **Luzac** aangehaalde woorden.

Na een korte woordenwisseling tusschen de heeren **Luzac** en **Gevers van Endegeest** en nadat de heer **van Goltstein** zich verklaard had voor het amendement van den heer **Luzac**, stelde de heer **Warin** als amendement voor, om in plaats van „tot eere zal strekken”, te lezen: „tot eere moge strekken”, en om aan het einde van de paragraaf het woord *mogen* te doen wegvallen.

De heer **Bruce** deed opmerken, dat door deze lezing de zinsnede omtrent de toekomstige voordeelen van de onderneming veel stilliger en gekleurd zou worden.

De heer **van Rappard** meende dat het amendement van den heer **Luzac** te veel hoop geven zou op *directe* schadeloosstelling voor de gedane opofferingen.

Hierna werd het amendement van den heer **Luzac** in stemming gebracht en verworpen.

De heer **van Dam van Isselt** deed thans opmerken, dat in het amendement des heeren **Warin** het woord *moge*, in verband met het voorafgaande woord *voltooiing*, geen juist denkbeeld uitdrukte. Hij wenschte alzoo het amendement beperkt te zien tot de weglating van het woord *mogen* aan het einde van de paragraaf. De heer **Warin** verklaarde aan dien wensch gevolg te willen geven. De heer **Verwey Mejan** verdedigde nog het woord *moge* uit een taalkundig oogpunt. Daarna werd het gewijzigd amendement des heeren **Warin** in omvraag gebracht en verworpen en de paragraaf goedgekeurd.

Op paragraaf 15 merkte de heer **van Goltstein** aan, dat daarbij ook aan de Regeering het middel behoorde aangegeven te worden om tot eene algeheele regeling van het financiewezen van den Staat te kunnen geraken, hetgeen met eene onontbindbare Kamer onmogelijk scheen. Hij wenschte daarom van de herziening der Grondwet reeds bij deze paragraaf gewaagd te hebben en stelde eene gewijzigde redactie voor. De heer **van Dam van Isselt** meende dat het beter ware, die herziening in de volgende paragraaf ter sprake te brengen, omdat ze toch wel zeker niet bij uitsluiting wenschelijk te achten was in het belang van de regeling onzer financiën. De heer **van Rappard** ondersteunde dit gevoelen. De heer **van Goltstein** verklaarde er in te berusten, waarna paragraaf 15 goedgekeurd werd.

Met betrekking tot paragraaf 16 bracht de heer **van Rappard** bedenkingen in het midden. Hij oordeelde de redactie minder gelukkig: de *voorwaardelijke* toezegging van de medewerking der vertegenwoordiging scheen tegenover den Koning minder welvoegelijk. Den eisch van *vaste beginselen* en *eenstemmigheid* achtte hij minder gepast, waar sprake was van *welberaden* pogingen tot bevordering van het welzijn des Vaderlands. De rangschikking der denkbeelden in de slotperiode kon spreker niet goedkeuren; de uitdrukking *naleving van instellingen* vond hij minder juist en bovendien bedenkelijk, omdat men die woorden als eene *protestatio actui contraria* kon aanmerken. Het woord *herziening* der Grondwet, dat wel een *tooverwoord* scheen, drukte, zijns inziens, of te veel of te weinig uit, daar het naar sommiger meening te flauw was en, volgens anderen, te veel praepudiceerde aan de kwestie omtrent de noodzakelijkheid der herziening. Ten slotte stelde hij eene gewijzigde redactie voor.

De heer **van Dam van Isselt** bestreed het amendement van den heer **van Rappard**, terwijl hij den door de Commissie voorgestelden aanvang der paragraaf verdedigde. Daarentegen was hij van oordeel, dat stilliger behoorde te worden uitgekomen voor den

(1) De woorden *het onderwijs* in den aanvang van de paragraaf werden behouden.

5DE ZITTING. — 23 OCTOBER 1843.

Beraadslaging over het adres van antwoord op de Troonrede.

wensch naar eene Grondwetsherziening, omdat er wel twijfel bestond ten aanzien van de opportuniteit, maar niet ten aanzien van het nut en de noodzakelijkheid van die herziening. In dien zin stelde hij een amendement voor.

Op verlangen van de heeren **van Rijekevorsel** en **Bruce** werden de amendementen van de heeren van Rappard en van Dam van Isselt, benevens dat van den heer van Goltstein, eerst op paragraaf 15 voorgesteld en thans herhaald, in handen gesteld van de Commissie van redactie, en de vergadering inmiddels, op voorstel van den heer **van Dam van Isselt**, geschorst tot des avonds om half acht uur.

Na de heropening van de Vergadering op het vastgestelde uur, waarbij de heeren van Heeckeren en Nederburgh niet tegenwoordig waren, deed de **Voorzitter** door den Griffier voorlezen eene gewijzigde redactie van paragraaf 16, door de Commissie ontworpen naar aanleiding van de in hare handen gestelde amendementen.

De heer **van Rappard** verklaarde zich tegen het tweede lid en stelde voor het aldus te lezen: „Mogt ter gelegener tijd dat „welzijn [het welzijn des Vaderlands] eene verbetering van onze „Staatsinstellingen noodzakelijk maken, dan zullen wij volgaarne „daartoe medewerken.”

De heer **van Dam van Isselt** meende dat de voorstellers van de amendementen niet te zeer aan hunne denkbeelden moesten vasthouden. Van iedere zijde moest iets worden toegegeven. Zoo zou hij zelf dan ook stemmen voor het concilatoire voorstel der Commissie en daarentegen zich verzetten tegen het nader amendement van den heer van Rappard. Hij zou liever willen dat er in het geheel niet van de Grondwetsherziening gewaagd werd, dan dat het amendement, nu door den heer van Rappard voorgedragen, aangenomen werd.

De heer **den Tex** vatte dit gezegde op en meende dat het, bij het verschil van gevoelen omtrent de herziening, voorzigtiger ware daarvan niet te gewagen. Hierover ontstond eene woordenwisseling, waaraan werd deelgenomen door de heeren **van Dam van Isselt**, **Hooft** en **van Rappard**.

Door den heer **Schooneveld** werd daarop als questie van orde de vraag gesteld: welk amendement de prioriteit hebben moest? Hij, zoowel als de heeren **van Dam van Isselt** en **Luzac**, waren van gevoelen, dat het laatste voorstel van de Commissie het eerst in stemming behoorde gebracht te worden. De heeren **van Rappard** en **Verwey Mejan** oordeelden daarentegen, dat de Commissie geen amendement, maar eene gewijzigde redactie had voorgesteld en alzoo de prioriteit, op grond van artikel 97 van het Reglement van Orde, toekwam aan het amendement, nader door den heer van Rappard voorgedragen.

De heer **Bruce** bestreed dit amendement en verklaarde zich ook tegen het denkbeeld van den heer Den Tex om in het geheel niet van Grondwetsherziening te gewagen. Na de algemeene beraadslaging over de begrotingswetten, waarbij zooveel en zoolang over Grondwetsherziening was gesproken geworden, meende hij dat er in het antwoord op de Troonrede niet geheel van mocht gezwegen worden. Door zoodanig stilzwijgen zou men erkennen, dat men de Grondwet voor voldoende hield, hetgeen toch het gevoelen der groote meerderheid niet was. Hij achtte de vermelding vooral ook noodig tegenover de leden der Regering, die over dat punt geenszins eenstemmig schenen te denken.

Nadat de heer **van Rappard** verklaard had te berusten in het voornemen van den Voorzitter om de gewijzigde voordracht van de Commissie het eerst in stemming te brengen, werd die voordracht aangenomen, evenals het geheele adres.

Dat adres zou aan de Eerste Kamer worden gezonden en, bij goedkeuring door haar, aan den Koning aangeboden worden door eene Commissie, bestaande, voor zooveel de Tweede Kamer betreft, uit de twee leden der Commissie van redactie, de heeren Gevers van Endegeest en Schooneveld, en — in plaats van de drie andere leden der Commissie van redactie — de heeren Faber van Riemsdijk, de Monchy en Verwey Mejan, terwijl als zesde lid door den Voorzitter aangewezen werd de heer van Goltstein.

De Vergadering werd daarop gescheiden.